

KONSER SALONLARINDAN RADYO STÜDYOSUNA (1927): CUMHURİYET DÖNEMİNİN İLK TÜRK MÜSİKİSİ RADYO SANATÇILARI VE İLK RADYO KONSERLERİ

FROM CONCERT HALLS TO RADIO STUDIO (1927): THE FIRST TURKISH MUSIC RADIO ARTISTS OF THE REPUBLICAN ERA AND FIRST RADIO CONCERTS

Ünsal DENİZ*

ÖZ: Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında (1920'li yıllar), konserler ve müzik programları genellikle konser salonları, gazinolar, okullar, lokantalar, kahvehaneler, meydanlar ve parkların yanı sıra konaklar ve evlerde tertip edilirdi. Ağırlıklı olarak İstanbul'da yapılan bu müzik etkinliklerinin dinleyici kitlesi, yalnızca o anda orada bulunanlarla sınırlı kalırdı. Fakat 6 Mayıs 1927'de İstanbul Radyosu'nun düzenli yayınlarının başlaması, bu sınırlı dinleyici kitlesinin Alaturka, Alafranga, halk müziği ve caz gibi her türden müzik programlarına yurt çapında erişimini kolaylaştırdı. Radyo yayınları, bir yandan çoğu dinleyicinin sadece adını duyduğu ya da duymadığı ünlü müzik icracılarının seslerini ve sazlarını radyodan dinleme fırsatı sağlarken, diğer yandan daha önce dinleyemedikleri Batı müziği formlarını tanıma fırsatı sağladı. Ayrıca Cumhuriyet döneminin kültür politikaları dahilinde halkın kulağının Batı müziğine alıştırılması yönündeki hedefine ulaşması için Radyo yayınları, en ideal araç konumundaydı.

Bu araştırma, 1927'de kurulan İstanbul Radyosu'nun ilk döneminde, Türk müziği programlarında yer alan sanatçıların kimler olduğuna, Radyo konserlerindeki Türk müziği programlarının içeriğinin nasıl olduğu ve hangi bestecilerin eserlerinin icra edildiğine odaklanmıştır. Bu araştırmanın konusu kapsamında, arşiv taraması ile elde edilen kitap, dergi, gazete, fotoğraf ve karikatürler gibi dokümanlarda, İstanbul Radyosu'nun ilk dönemine (1927) ait yayın programları tespit edilerek incelenmiş ve betimlenmiştir. Bu yönüyle betimsel bir araştırma özelliği de taşımaktadır. Ayrıca Osmanlıca yazılmış bazı metinlerin, Latin alfabesine çeviri yazıları yapılmış ve Türk müziği tarihi literatürüne katkı sağlanmıştır.

Bu çalışmada, İstanbul Radyosu'nun ilk dönemi olan 1927 yılında, programlarının yaklaşık %80'inin müzik yayınlarından oluştuğu ve bu yayınlardan %37,61'lik bir oranla en fazla Türk müziği yayınları yapıldığı, Türk müzik programlarının Stüdyo Müzik Heyeti tarafından icra edilmekle birlikte, ikili, üçlü veya daha fazla sayıda hânen ve sâzendenin bir araya gelerek farklı Türk müziği icra takımları oluşturdukları, Türk müzik programlarının çoğu zaman "fasıl" şeklinde yapıldığı, dönemin icra üslubunun klasik tarz icradan çok piyasa tarzı icrayı yansıttığı ve Türk müzik icralarında viyolonsel, piyano ve armonyum gibi Batı enstrümanlarının da kullanıldığı ulaşılan sonuçlardan bazılarıdır.

Anahtar Kelimeler: Radyo konserleri, radyo sanatçıları, İstanbul Radyosu, alaturka müzik, müzik.

* Dr. Öğretim Üyesi - İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü/Malatya - unsal.deniz@inonu.edu.tr

ABSTRACT: *In the early years of the Republican era (the 1920s), concerts and music programs were often organized in concert halls, night-clubs, schools, restaurants, coffeehouses, squares and parks, as well as in mansions and houses. The audience of these music activities, that were mainly held in Istanbul, was limited only to the current audience. However, the debut of regular broadcasts at Istanbul Radio on May 6, 1927 facilitated the access of this limited audience to all kinds of music programs such as Alaturka, Alafranga, folk music and jazz throughout the country. While the radio broadcasts provided many listeners with the opportunity to listen to the vocal and instrumental performances of famous music performers, who had been never or hardly heard about, on the radio on the one hand, they also provided the opportunity for them to familiarize with the forms of Western music they had not been able to listen to before. In addition, radio broadcasts were the most ideal means for the cultural policies of the Republican era to reach their goal of accustoming the ears of the people to Western music.*

This study focuses on the artists who took part in the Turkish music programs, the content of Turkish music programs in Radio concerts and the composers whose works were performed in the early period of Istanbul Radio, which was established in 1927. Within the scope of this study, the broadcast programs of the early period (1927) of Istanbul Radio were identified, analyzed and described through such documents as books, magazines, newspapers, photographs and comics obtained through an archive research. In this respect, our research has a descriptive feature, as well. In addition, certain texts written in Ottoman Turkish were transcribed into the Latin alphabet, which is considered a contribution to the literature on the history of Turkish music.

Some of the findings of this study are: that in the early period of Istanbul Radio, which is 1927, approximately 80% of its programs consisted of music broadcasts, and Turkish music accounted for the highest rate in these broadcasts with 37.61%; that although Turkish Music programs were mostly performed by Studio Music Groups, duets, triplets or more performers or artists also came together to form different Turkish music performance teams; that Turkish music programs were often made in the form of "fasıl" (Classical Turkish Music performance); that the classical style of the period reflected the market-style performance rather than the classical style; and that Western instruments such as cello, piano and harmonium were also used in Turkish music performances.

Keywords: *Radio concerts, radio artists, Istanbul Radio, alaturka music, music.*

Giriş

Osmanlı'nın son devrinde ve Cumhuriyet döneminin ilk döneminde müziğin icra edildiği ve dinleyiciyle etkileşime girdiği mekanlar sınırlıydı. Mesela mehter konserlerini şehir meydanlarında, Alaturka namı verilen ince saz, konser salonları, okullar, evler, gazinolar ve lokantalar gibi mekanlarda dinleyicilerine ulaşabiliyordu. Batı müziği, yurt çapında çok yaygın olmamakla birlikte, özellikle Anadolu insanının çok tercih ettiği bir müzik türü olmaktan uzaktı. Halk müziği ise İstanbul'da daha çok kahvehaneler gibi halk tabakasının sıklıkla zaman geçirdiği mekanlarda icra edilir, Anadolu'da ise büyük oranda aşıklar yoluyla köy kahvehanelerinde ya da kına, düğün, sünnet gibi etkinliklerde köy halkının toplandığı mekanlarda icra edilirdi. Bu şekilde, şehirdeki müziğin sesi köylere, İstanbul'da icra edilen müziğin sesi ise Anadolu'ya ulaşamıyor, bunun tam tersine de imkân bulunmuyordu. Oysaki müzik sanatı toplumun her kesimini ilgilendiren ve hitabeden bir etkileşim sürecidir. Bu süreçte icra ne kadar çok alana yayılırsa etkileşim de o oranda artar. Besteci ürettiği eserini ne kadar çok dinleyiciye ulaştırırsa o

kadar çok değer kazanır ve ürettiği müzik eseri o denli anlam kazanır. Fakat bu durumu tersine çeviren ve müzikle toplumu buluşturan bir icat olan Radyo, icra edilen müzik programlarının tüm yurt sathına yayılmasına vesile olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Türkiye'de hızlı haberleşmedeki eksikliği gören Cumhuriyetin kurucu kadroları bu eksikliği gidermek için "1925 yılında çıkarılan "Telsiz Tesisi Hakkında Kanun" uyarınca aynı yıl çalışmalarına başlamıştır.

"Arkasından 1926 yılında Ankara ve İstanbul'da 5'er kw.'la iki küçük radyo vericisinin kurulmasını kararlaştırdı ve yapılan bir ihale ile telsiz şebekesinin kurulması işini bir Fransız firması olan "Compagne General Française de Telegraphie sans Fil" (TSF)'ye verdi. Şirket, bu iki radyo vericisini Ankara'da Babaharman'da (bugünkü Telsizler'de), İstanbul'da ise Osmaniye'de (bugünkü Hasdal'da) kurdu. Bu vericilerden yayın yapma hakkı ise 10 yıllık bir sözleşmeyle, hükümetin desteğiyle kurulan "Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi" (TTTAŞ)'ne verildi. Şirket, 1927 yılında önce 1200 metre üzerinden yayın yapan "İstanbul Radyosu"nu, kısa bir süre sonra da 1554 metre üzerinden yayın yapan "Ankara Radyosu"nu kurdu" (Aziz, 2013: 195).

Kocabaşoğlu (1980: 32-33), İstanbul Radyosu'nun ilk yayın dönemlerinde müdürlüğünü Sedat Nuri İleri'nin, teknik sorumlu olarak Hayrettin Hayreden'in ve müzikîden sorumlu olarak başlangıçta Musa Süreyya Bey'in, daha sonra ise müzikî ve yayın sorumlusu olarak Mesud Cemil (Tel) Bey'in görev yaptığını belirtmektedir.

TTTAŞ, ilk radyo yayını denemelerine 1927 yılında başlamıştır. Kocabaşoğlu (1980: 29), TTTAŞ'nin İstanbul'daki vericiyle ilk deneme yayınlarından birinin 1927 yılının Mart ayı başlarında, İstanbul Büyük Postahanesi'nin kapısı üzerine yerleştirilen bir vericiden (hoperlör) halka müzik dinletilerek yapıldığını belirtmiştir. 30 Mart 1927 tarihli Akşam gazetesinde de Mart ayı içerisinde deneme yayınlarının devam ettiği belirtilmiştir. 30 Haziran 1927 tarihli Telsiz dergisinin birinci sayısında ise, 1927 Nisan ayı süresince deneme yayınlarının yapıldığını ve Mayıs ayı başlarında düzenli bir program ile konser ve haber yayınlarının başladığı belirtilmiştir. Bu anlamda deneme yayınlarının Mart ve Nisan aylarında yapıldığı ve Türkiye'de programlı ilk radyo yayınının ise İstanbul Radyosu'nda 6 Mayıs 1927 tarihinde başladığı kabul edilmektedir. (Kaptan, 2002; Cankaya, 2015; Kocabaşoğlu, 1980; Akagündüz, 2014; Avras, 2018)

Türkiye'de düzenli radyo yayınları 6 Mayıs 1927 tarihinde başlar. Dönemin gazetelerinde "radyo konserleri başlıyor" başlığıyla verilen haberlerde radyo programlarının müzik ağırlıklı olacağı hissettirilir. 6 Mayıs 1927 tarihli Cumhuriyet gazetesinde İstanbul Radyosu'nun ilk program akışı verilmiştir. Verilen program akışında saat 17.00'dan gece yarısına kadar devam eden yayında ağırlıklı olarak müzik programlarına yer verilmiştir.

“17.00 – Darülfünun müderrisi Mösyö Bonfos tarafından: [Türk İnkılabı Hakkında] konferans

Alaturka saz Heyeti: Tanburi Dürrü, Kanuni Mustafa Beyler, Kemeñçeci Anastas, Kemani Nubar, Udi Arşak Efendiler ve Hânende Hafız Kâmil, Behçet, Faruk Efendiler.

18.00 – Anadolu Ajans Havadisleri

[Fenerbahçe ve Galata maçı haberleri]

18.15 – Şekip Memduh Bey ve refikası hanım

18.35 – Mesud Cemil Bey [Tanbur]

18.50 – Solo (Keman)

19.15 – Tanburacı Osman Pehlivan

19.35 – Zurnazen Hasan Tahsin Efendi

19.45 – Şekip Memduh Bey hanımlar refakatiyle

21.00 – Nimet Vahid Hanım ve Madam Hege

21.30 – Alafranga Konser

Orkestra Mösyö Popof

Matmazel Bortman Piyano Solo

İnşâd [Şiir okuma] (Peyami Safa Beyefendi)

22.00 – Orkestra ve Cazband [nisfü'l-leyle [geceyarısı] kadar dans]” (Cumhuriyet, 6 Mayıs 1927, sene 3, numara 1075, sf.3).

Program akışına bakıldığında dönemin kültür politikalarındaki “Türk” üst kimliğini ön plana alan bir yapının olmaması (Darülfünun müderrisi Mösyö Bonfos tarafından: [Türk İnkılabı Hakkında] konferansı saymazsak) ve Osmanlı kültürüne ait görülen ve millî Türk kültürünün dışına itilen klasik Türk müziğine fazlaca yer verilmesi dikkat çekicidir. Ayrıca programda yer alan müzik icracılarının da klasik Türk müziğinin gayrimüslim, hafız ve gelenekçi yapıdan gelen mûsikîşinâslar tarafından yapılması ayrıca önemlidir. Buradan İstanbul Radyosu’nun ilk yıllarında devletin ideolojik telkinlerinin radyo stüdyosunda çok da etkin olmadığını, sadece nitelikli icracılara yer verilerek Osmanlı’nın son devirlerindeki çok kültürlü yapının devam ettiğini görürüz. Bununla birlikte özel teşebbüs olarak kurulan radyonun devlet tarafından sadece maddi yönden desteklendiği ve yayınlarına çok müdahil olunmadığı sonucunu da çıkarabiliriz.

“Çünkü, her ne kadar siyasal söylemler tersi yönde de olsa, Osmanlı “ruhu” Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşamaya devam ediyordu. Halk indinde halklar hâlâ kardeşti, üstelik Cumhuriyet aydınlanması ile birlikte daha medeni, daha insani bir dünya görüşü bunun üzerine eklememişti. Bir başka deyişle, Cumhuriyetin ilk yılları itibarıyla ekseri halk, Osmanlı’dan getirdiği algıyla, bir Ermeni’yi, bir Musevi’yi henüz öteki olarak görmediği gibi,

Cumhuriyetin aydınlanması içinde, hatta daha medeni bir yaklaşımla onu anlıyor ve değerlendirebiliyordu” (Kütükçü, 2012: 56).

6 Mayıs 1927 tarihli Cumhuriyet gazetesinde verilen radyo programına bakıldığında ilk Türk müziği saz heyetinin; “Tanburi Dürrü, Kanuni Mustafa Beyler, Kemeñeci Anastas, Kemani Nubar, Udi Arşak Efendiler ve Hânende Hafız Kâmil, Behçet, Faruk Efendiler” den oluştuğunu, ilk Türk mûsikîsi solo icranın tanburla Mesud Cemil Bey (Tel) tarafından yapıldığını, ilk halk müziği icrasının Tanburacı Osman Pehlivan ve Zurnazen Hasan Tahsin Efendi tarafından yapıldığını, ilk Batı müziği icrasının Mösyö Popof yönetimindeki orkestra tarafından ve ilk şan icrasının Madam Hege (piyano) eşliğinde Nimet Vahit Hanım tarafından yapıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca udî ve bestekar Şekip Memduh Bey’de bu ilk yayında eşiyile birlikte yenilikçi Türk müziği eserlerini icra etmiştir. Bu icracıların hangi eserleri icra ettikleri bilgisi bulunmamakla birlikte dönemin en çok sevilen eserlerini icra ettikleri tahmin edilebilir. Radyo yayınlarının sonraki günlerine ait program akışları, sanatçıların ve seslendirdikleri eserlerin isimleri dönemin gazetelerinde ilan edilmiştir. Radyo programları, Temmuz ayından itibaren ise İstanbul Radyosu’nun resmi yayın organı olarak çıkartılan “Telsiz” dergisinde bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı

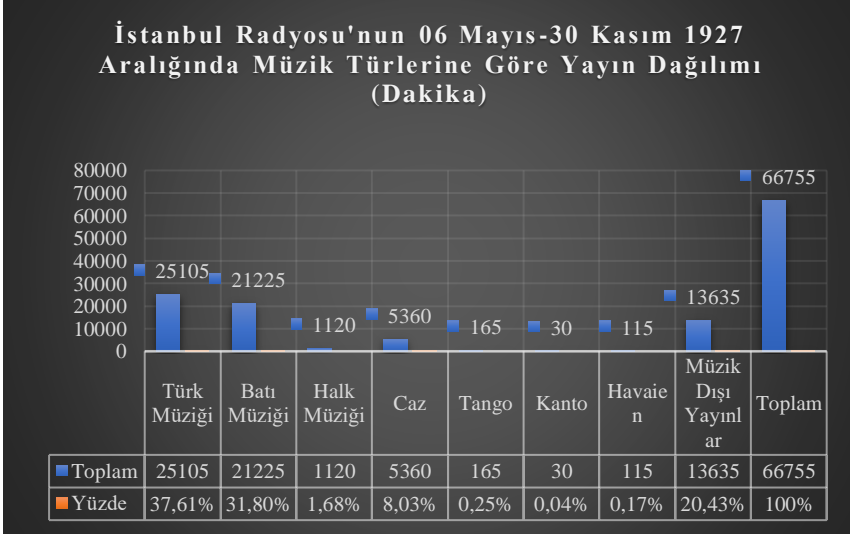
Bu araştırmanın amacı, 1927 yılında kurulan ve Cumhuriyet tarihinin ilk radyosu olan İstanbul Radyosu’nun ilk dönem (1927) Türk müziği icracılarının kimler olduğunun tespit edilmesi, radyo konserlerindeki Türk müziği programlarının içeriğinin nasıl olduğu ve hangi bestecilerin eserlerinin icra edildiğine odaklanmıştır. Ayrıca Cumhuriyet döneminin kültür politikaları dahilinde, halkın kulağının Batı müziğine alıştırılması yönündeki hedeflerine ulaşmada, Radyo yayınlarındaki Batı müziği konserlerinin etkisini irdelemektir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, 1927 yılında kurulan ve Cumhuriyet tarihinin ilk radyosu olan İstanbul Radyosu’nun ilk dönem (1927) Türk müziği icracılarının kimler olduğunun tespit edilmesi, radyo konserlerindeki Türk müziği programlarının içeriğinin nasıl olduğu ve hangi bestecilerin eserlerinin icra edildiğine, ayrıca Cumhuriyet döneminin kültür politikaları dahilinde, halkın kulağının Batı müziğine alıştırılması yönündeki hedeflerine ulaşmada, Radyo yayınlarındaki Batı müziği konserlerinin etkisini irdelenmesi amacıyla, arşiv araştırması yapılarak elde edilen dokümanlar üzerinde analizlerin yapıldığı tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarihi araştırmalarda bir olgunun geçmişini araştırmak, günümüzü aydınlatmaya, gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutmaya ve yeni bakış açıları getirerek olası sorunlara yönelik önlemler almaya imkân sağlayabilir. “Tarihsel araştırmalarda kullanılan belgeler; dokümanlar ve kalıntılardır” (Sönmez ve Alacapınar, 2011, s. 42).

Bu araştırmanın konusu kapsamında, arşiv taraması ile elde edilen kitap, dergi, gazete, fotoğraf ve karikatürler gibi dokümanlarda, İstanbul Radyosu'nun ilk dönemine ait yayın programları tespit edilerek incelenmiş ve betimlenmiştir. Bu yönüyle betimsel bir araştırma özelliği de taşımaktadır. Ayrıca Osmanlıca yazılmış bazı metinlerin, Latin alfabesine çeviri yazıları yapılmış ve Türk müziği tarihi literatürüne katkı sağlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Tablo 1 - İstanbul Radyosu'nun 6 Mayıs – 30 Kasım 1927 Aralığında Türlerine Göre Yayın Dağılımı

Tablo 1, incelendiğinde İstanbul Radyosu'nun ilk dönemi olan 1927 yılında, programlarının yaklaşık %80'inin müzik yayınlarından oluştuğu ve bu yayınlardan %37,61'lik bir oranla en fazla Türk müziği yayınlarının yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte %31,80 oranında Batı müziği yayınları %8,03'lük oranla Caz müziği yayınları ve %1,68 oranıyla da Halk müziği yayınları yapılmıştır. Bu müzik türlerinin dışında toplamda %0,46 oranında tango, kanto ve havaie n müzik türlerine yer verilmiştir. Bu verilerden yola çıkarak Cumhuriyet döneminin ilk radyosu olan İstanbul Radyosu'nun, ilk dönemindeki Türk müziği yayınlarının içeriği ve Türk müziği icracılarının kimler olduğu önem arz etmektedir.

İstanbul Radyosu'nun 1927 Mayıs Ayı Türk Mûsikîsi İcraçıları ve Program İçerikleri

06-31 Mayıs 1927 tarihleri arasında İstanbul Radyosu'nun yayın programına İkdâm gazetesinin 06-31 Mayıs 1927 tarihli sayılarından alınmıştır. 9 ve 21 Mayıs 1927 tarihlerine ait radyo programlarına ulaşılamamıştır. Ulaşılan Radyo programlarında Türk mûsikîsi sanatçıları ve icra ettikleri eserler incelenmiştir.

06 Mayıs 1927'deki ilk programlı radyo yayınında; Tanburî Dürrü Bey, Mustafa Bey (kanun), Kemeñçeci Anastas, Kemanî Nubar (Tekyay), Udî Arşak Efendi, Hafız Kemal (hânende), Behçet ve Faruk Efendi'den oluşan Alaturka Saz Heyeti icrada bulunmuştur. İcra ettikleri eserler ile ilgili bir bilgi olmasa da İstanbul Radyosu'nun ilk Alaturka Mûsikî Saz Heyeti'nin bu mûsikîşinâslar olduğu kesindir.

Radyo'nun 6 Mayıs yayınında ilk klasik Türk mûsikîsi solo icrayı tanburuyla Mesud Cemil Bey, ilk halk müziği soloyu ise Tanburacı Osman Pehlivan icra etmiştir. Osman Pehlivan'dan hemen sonra ise ilk kez radyoda zurna sanatçısı olarak Hasan Tahsin Efendi yer almıştır. İstanbul Radyosu'nun ilk ud solosunu ise 07 Mayıs 1927'de Udî Neşet Bey gerçekleştirmiştir.

Radyonun Mayıs 1927 Türk müziği yayınlarında; Hicazkâr Faslı, Hicaz Faslı, Kürdîli Hicazkâr Faslı, Acem Aşîrân Faslı, Sabâ Faslı, Nihâvend Faslı, Hüzzâm Faslı, Tâhir Bûselik Faslı, Millî Yegâh Faslı¹, Sûz'nâk Faslı ve Segâh Faslı'na yer verilmiştir.

Ayrıca saz eserlerinin icra edildiği "Saz Partisi" adı altında icralarında gerçekleştiği 11 Mayıs 1927 tarihli İkdâm gazetesinde yer alan radyo programından öğreniyoruz. Aynı doğrultuda, 20 Mayıs 1927 tarihli İkdâm gazetesindeki radyo programında saz eserlerinden oluşan icrayı örnek verebiliriz. İcracıların Hayriye Hanım (ud), Kemeñçe (klasik) Kemal Bey ve Mesud Cemil Bey (tanbur) olduğu bu programda yer alan eserlerin isimleri ve bestecileri de verilmiştir. Bununla birlikte radyo konserlerinde Türk müziği icrasında adı geçen ilk kadın icracının Udî Hayriye Hanım olduğunu söyleyebiliriz.

- 1- Taksim,
- 2- Tanburî Cemil Bey'in Sûz-i Dilârâ Saz Semâîsi
- 3- Ferahfezâ Taksim
- 4- Muhiddin Bey'in Ferahfezâ Saz Semâîsi
- 5- Tatyos Efendi'nin Hüseyinî Saz Semâîsi

İstanbul Radyosu'nun 1927 Haziran Ayı Türk Mûsikîsi İcracıları ve Program İçerikleri

01-30 Haziran 1927 tarihleri arasında İstanbul Radyosu'nun yayın programına Cumhuriyet gazetesinin 01-30 Haziran 1927 tarihli sayılarından alınmıştır. 3, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17 ve 28 Haziran 1927 tarihlerine ait radyo programlarına ulaşılamamıştır. Ulaşılan Radyo programlarında Türk mûsikîsi sanatçıları ve icra ettikleri eserler incelenmiştir.

Haziran 1927'deki Türk mûsikîsi radyo programlarında Laika Karabey (tanbur) ve Ruşen Ferit Bey (alto kemeñçe) ikilisi; Hayriye Hanım (ud), Nebile Hanım (hânende) ve İstanbul Konservatuarı Mûsikî Heyeti'nden

¹ Sultânî Yegâh

Kemal Niyazi Bey (kemençe) üçlüsü; Mesud Cemil Bey (tanbur) ve Ruşen Ferit Bey (alto kemençe) ikilisi; Hikmet Hanım (hânende) ve Mesud Cemil Bey (tanbur) ikilisi; Mesud Cemil Bey ve İshak Algazi efendi (hânende) ikilisi; Hafız Kemal ve Hafız Sadettin Efendiler; Dürrü Bey (tanbur), Hafız Kâmil Efendi (hânende) ve Nubar (Tekyay) Efendi (keman) üçlüsü gibi mûsikî takımları görev almıştır. Bu üçlü ve ikili gurupların yanı sıra *ney* ile Neyzen Tevfik Bey ve zurna ile Zurnazen Arap Mehmet solo icralarda bulunmuşlardır.

Cumhuriyet gazetesinin verdiği radyo yayın akışında, yukarıda isimlerini belirttiğimiz ikili ve üçlü gurupların, bazı günlerde hangi eserleri icra ettikleri verilmekle birlikte bazı günlerde ise sadece isimleri yazmaktadır. Bu ikili ve üçlü gurupların dışında, radyodaki Türk mûsikîsi icraları “Telsiz Telefon Stüdyo Alaturka Mûsikî Heyeti” tarafından yapılmıştır.

İcra edilen eserlere ise 19 Haziran 1927 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki radyo programının bir bölümü örnek gösterilebilir:

21.30 - 21.50 Şark Mûsikî Heyeti Azalarından: Nezahat Ferit Hanım (hânende), Kemal Bey (kemençe), Cemal Bey (piyano)

- 1- Nihâvend Pîşrevi: Osman Bey'in
- 2- Sensiz Ey Şuh: Münir Nurettin Bey'in
- 3- Gönül Ne İçin: Faize Hanım'ın
- 4- Kız Sen Geldin: Faize Hanım'ın

19 Haziran'daki bu icrada radyoda ilk kez Türk mûsikîsine piyano eşliği yapılmıştır.

21 Haziran 1927 tarihli Vakit gazetesindeki radyo programının bir bölümünde de eserleri icra edenler, eser isimleri ve besteci isimleri de beraber verilmiştir.

Hânende Hikmet Hanım, Mesud Cemil Bey (tanbur)

- 1- Uşşak Şarkı: Çektim Eleme, Merhum Ziya Bey'in
- 2- Taksim: Mesud Cemil Bey tarafından
- 3- Hicaz Şarkı: Kim Görse Seni, Merhum Ziya Bey'in
- 4- Şehnâz Şarkı: Gönül Durmaz, Dede Efendi'nin
- 5- Şehnâz Saz Semâisi: Mesud Cemil Bey tarafından, Sedat Bey'in

İstanbul Radyosu'nun 1927 Temmuz Ayı Türk Mûsikîsi İcraları ve Program İçerikleri

01-31 Temmuz 1927 tarihleri arasında İstanbul Radyosu'nun yayın programına Telsiz Dergisi'nin 1., 2., 3., 4. ve 5. sayılarından alınmıştır.

1927 Temmuz ayı süresince İstanbul Radyosu'nda görev alan hânende ve sâzendeler şunlardır:

Hânendeler: Hikmet Hanım (hânende), Hadiye Hanım (hânende), Süheyle Hanım (hânende), Münir Nurettin Bey (hânende), Nezahat Hanım (hânende), Hafız Kâmil Efendi (hânende), Nebile Hanım (hânende), Hânende Behçet Bey, İsak Algazi Efendi (hânende), Güzide Hanım (hânende), Hafız Sadettin Efendiler (hânende)

Sâzendeler: Hadiye Hanım (kemençe), İstanbul Konservatuvarı Alaturka Mûsikî Heyeti'nden Kemal Niyazi Bey (kemençe), Anastas Efendi (kemençe), Ruşen Ferit Bey (kemençe), Fahire Hanım (kemençe), Arşak Efendi (kemençe), Naime Hanım (kanun), Mustafa Bey (kanun), Fehime Hanım (ud), Şekip Memduh Bey (ud), Hayriye Hanım (ud), Şeyh Cemal Efendi (ud), Arşak efendi (ud), Münire Hanım (ud), Dürrü Bey (tanbur), Mesud Cemil Bey (tanbur ve viyolonsel), Refik Bey (tanbur), Laika Hanım (tanbur), Nubar Efendi (keman), Reşat Bey (keman), İrfan Şekip Hanım (keman), Mustafa Bey (rebap, keman), Cemal Bey (piyano), Vesamet Hanım (piyano), Ovrik Efendi (lavta) ve Neyzen Tevfik Bey (ney)

Yukarıda ismini verdiğimiz hânende ve sâzendeler ikili, üçlü ve daha fazla sayıda bir araya gelerek radyoda Türk müziği icra eden farklı guruplar oluşturmuşlardır. Bu guruplara örnek olarak şunları gösterebiliriz;

1- Hikmet Hanım (hânende), Hadiye Hanım (kemençe), Naime Hanım (kanun), Fehime Hanım (ud).

2- Hadiye Hanım (hânende), Dürrü Bey (tanbur).

3- Mesud Cemil Bey (tanbur), Münir Nurettin Bey (hânende).

4- Şark Mûsikîsi Cemiyeti azalarından: Nezahat Hanım (hânende), Reşat Bey (keman), Cemal Bey (piyano).

5- İstanbul Konservatuvarı Alaturka Mûsikî Heyeti'nden: Mustafa Bey (rebap, keman), Süheyle Hanım (hânende), Vesamet Hanım (piyano).

Oluşturulan bu guruplar genellikle Türk mûsikîsi sazlarından oluşmakla beraber, Cumhuriyet döneminin müzik politikalarından kaynaklanan Batı müziği enstrümanları olan piyano ve viyolonsel gibi sazlar da Türk mûsikîsi icra topluluklarına dahil edilmiştir. (Şark Mûsikîsi Cemiyeti azalarından: Nezahat Hanım (hânende), Reşat Bey (keman), Cemal Bey (piyano)).

Stüdyo Mûsikî Heyeti'nin icrasına örnek olarak 5 Temmuz 1927'deki program gösterilebilir.

1- Mahûr Pîşrevi, Cemil Bey

2- Beste: Ey Gonca-Dehen Hâr-ı Elem Cânıma Geçti, Dede Efendi

3- Gülşen-i Ezhar Açtı Her Yana, Basmacı Abdi Efendi

4- Taksim: Kâmil ve Udî Arşak Efendi

5- Nihâvend Şarkı: Aşk Ateşi, Hacı Arif Bey

6- Nihâvend Şarkı: Dil Seni Sevmeyeni, Civan Ağa

7- Taksim Kanunî Mustafa Bey

8- Hüzûm Şarkı: Sabrımı Gamzelerin, Bimen Efendi

9- Hüzûzâm Şarkı: Vuracak Sîne Arar, Artaki Efendi

10- Hüzûzâm Saz Semâisi. (Telsiz, 30 Haziran 1927, n.1, sf. 11)

29 Temmuz 1927'de Türk mûsikîsine bestekâr ve icracı olarak öneli katkıları olan Tanburî Cemil Bey'in eserleri icra edilmiştir.

TANBURÎ CEMİL BEY AKŞAMI

20.30 Konferans: Peyami Safa tarafından (Tanburî Cemil).

20.50 Nezahat Hanım (hânende), Reşat Bey (keman), Cemal Bey (piyano), Mesud Cemil Bey (tanbur): Cemil merhumun âsârı [eserleri].

21.20 Sesli Radyo Gazetesi, İshâm ve Tahvilat, Nakit ve Kambiyo Borsası Haberleri.

21.30 Teganni: Münir Nurettin Bey, Refik Bey (tanbur), Mesud Cemil Bey (viyolonsel): Cemil Merhumun Âsârı.

22.00 Rasat Merkezi Raporu, Zâhire Borsası Haberleri.

22.10 Tanbur: Laika Hanım, Mesud Cemil Bey, Dürrü Bey, Refik Bey. Fahire Hanım (kemençe), Ruşen Bey (kemençe): Cemil Merhumun Âsârı. (Telsiz, 28 Temmuz 1927, n.5, sf. 11)

İstanbul Radyosu'nun 1927 Ağustos Ayı Türk Mûsikîsi İcraları ve Program İçerikleri

01-31 Ağustos 1927 tarihleri arasında İstanbul Radyosu'nun yayın programına Telsiz Dergisi'nin 5., 6., 7., 8., ve 9. sayılarından alınmıştır.

1927 Ağustos ayı süresince İstanbul Radyosu'nda görev alan hânende ve sâzendeler şunlardır;

Hânendeler: Nezahat Hanım, Hadiye Hanım, İsak Algazi Efendi, Hafız Sadettin Efendi, Güzide Hanım, Hafız Kemal Efendi, Münir Nurettin Bey, Fikriye Hanım, Hikmet Hanım.

Sâzendeler: Mesud Cemil Bey (tanbur ve viyolonsel), Dürrü Bey (tanbur), Anastas Efendi (kemençe), Arşak Efendi (kemençe), Ruşen Ferit Bey (kemençe), Kemal Bahri Bey (kemençe), Hadiye Hanım (kemençe), Hicabi Bey (nısfıye), Fahrettin Bey (nısfıye), Şekip Memduh Bey (ud), Fahriye Hanım (ud), Arşak Efendi (ud), Cemal Bey (ud), Fehime Hanım (ud), Şeyh Cemal Efendi (ud), Vecihe Hanım (kanun), Mustafa Bey (kanun), Naime Hanım (kanun), Nigar Hanım (keman), Nubar Efendi (keman), İrfan Şekip Hanım (keman), Mustafa Bey (keman ve rebap), Reşat Bey (keman), Ovrık Efendi (lavta), Nuriye Hanım (şerare), Muhlis Sabahattin Bey (piyano), Cemal Bey (piyano) ve Tevfik Bey (ney).

Yukarıda ismini verdiğimiz hânende ve sâzendeler ikili, üçlü ve daha fazla sayıda bir araya gelerek radyoda Türk müziği icra eden farklı gruplar oluşturmuşlardır. Bu gruplara örnek olarak şunları gösterebiliriz;

- 1- Algazi Efendi (hânende), Mustafa Bey (kanun).
- 2- Nezahat Hanım (hânende), Reşat Bey (keman), Cemal Bey (piyano).
- 3- Ovrık Efendi (lavta), Anastas Efendi (kemençe)

- 4- Şeyh Cemal Efendi (ud) İsak Algazi Efendi (hânende),
- 5- Muhlis Sabahattin Bey (piyano), Fikriye Hanım (hânende), Kemal Bahri Bey (kemençe)
- 6- Tefvik Bey (ney), Şeyh Cemal Efendi (ud), Mustafa Bey (keman), Hafız Kemal Efendi (hânende)

Bu gurupların dışında Neyzen Tefvik Bey ney ile, Mesud Cemil Bey ise tanbur ve viyolonsel ile solo icrada bulunmuş, Türk mûsikîsi eserlerini viyolonselle icra ederek bu enstrümanın Türk mûsikîsinde kullanılabileceğini göstermiştir.

Ayrıca “Millî Hanımlar Mûsikî Heyeti” adı altında kadın hânende ve sâzendelerden oluşan bir saz heyeti de oluşturulmuştur.

Stüdyo Mûsikî Heyeti tarafından yapılan programa örnek olarak 10 Ağustos 1927’deki programdan bir bölüm göstermek mümkündür.

- 1- Şehnâz Pîşrevi
- 2- Şehnâz Şarkı: Didem Yüzüne Nâzır, Merhum Nazmî’nin
- 3- Şehnâz Şarkı: Bir Nevcivane Dil Müptelâdır
- 4- Taksim
- 5- İsfahân Şarkı: Gel Ey Rûh-i Revân Meleksîmâtım
- 6- Bestenigâr Şarkı: İsredin de Gönlümü Verdim Sana

İstanbul Radyosu’nun 1927 Eylül Ayı Türk Mûsikîsi İcracıları ve Program İçerikleri

01-30 Eylül 1927 tarihleri arasında İstanbul Radyosu’nun yayın programına Telsiz Dergisi’nin 10., 11., 12., 13., ve 14. sayılarından alınmıştır.

1927 Eylül ayı süresince İstanbul Radyosu’nda görev alan hânende ve sâzendeler şunlardır:

Hânendeler: Aksaraylı Hafız Yaşar Efendi (hânende), Ağyazar Efendi (hânende), Hikmet Hanım (hânende), Güzide Hanım (hânende), Nezahat Hanım (hânende), Hafız Kemal Efendi (hânende), Hadiye Hanım (hânende), Nebile Hanım (hânende), Zahide Hanım (hânende), Hafız Sadettin Efendi (hânende), Adam Megamez, (hânende, tenor).

Sâzendeler: Dürrü Bey (tanbur), Mesud Cemil Bey (tanbur ve viyolonsel), Vecihe Hanım (kanun), Naime Hanım (kanun), Aleko Efendi (kemençe), Ruşen Ferit Bey (kemençe), Hadiye Şevki Hanım (kemençe), Kemal Niyazi Bey (kemençe), Yorgo Efendi (ud), Şeyh Cemal Efendi (ud), Fehime Refet Hanım (ud), Hayriye Hanım (ud), Bedia Talat Hanım (ud), Nuriye Hanım (ud), Ovrik Efendi (lavta), Reşat Bey (keman), Nigar Hanım (keman), Mustafa Bey (keman), Nigar Galip Hanım (keman), Ferruh Bey (keman), Selahattin Bey (nısfıye), Hicabi Bey (nısfıye), Şemsettin Bey (nısfıye), Muhlis Sabahattin Bey (piyano), Cemal Reşit Bey (piyano), Cemal Osman Bey (piyano) ve Neveser Hanım (Armonyum).

Yukarıda ismini verdiğimiz hânende ve sazendelerden oluşan guruplara örnek olarak şunları gösterebiliriz;

- 1- Güzide Hanım (hânende), Dürrü Bey (tanbur).
- 2- Nezahat Hanım (hânende), Reşat Bey (keman).
- 3- Şeyh Cemal Efendi (ud), Hafız Kemal Efendi (hânende), Ruşen Ferit Bey (kemençe)
- 4- Fikriye Hanım (hânende), Muhlis Sabahattin Bey (piyano), Ruşen Ferit Bey (kemençe)
- 5- Hadiye Hanım (hânende), Naime Hanım (kanun), Fehime Hanım (ud), Hadiye Hanım (kemençe)

1927 Eylül ayında Stüdyo Mûsikî Heyeti çeşitli makamlarda “fasıl” programları yapmıştır. Bu fasıl programları ağırlıklı olarak şu makamlarda icra edilmiştir; Acem Aşîrân, Muhayyer, Hicâz, Kürdîli Hicâzkâr, Rast, Bestenigâr, Karcıgar, Nihâvend, Uşşak, İsfahân, Şehnâz, Segâh, Yegâh, Aşkefzâ, Şedd-i Arabân, Hüzzâm, Sûznak, Ferahfezâ, Mâhûr, Hüseyinî, Ferahnâk, Sabâ.

Stüdyo Mûsikî Heyeti dışındaki gurupların yaptığı programlara örnek olarak, 1 Eylül 1927 tarihli radyo programının bir bölümünü göstermek mümkündür.

1 Eylül 1927 Telsiz Telefon Programı

21.10 – Aleko Efendi (kemençe), Yorgo Efendi (ud), Ovrık Efendi (lavta), Aksaraylı Hafız Yaşar Efendi (hânende), Ağyazar Efendi (hânende):

- 1- Eğin Havası: Ağyazar Efendi tarafından
- 2- Divan: Ovrık Beyefendi tarafından
- 3- Taksim: Aksaraylı Hafız Yaşar Bey ve Aleko Efendi
- 4- Dağî Kürdî’li Şarkı: Bağa Girdim Kamışa
- 5- Arap Çiftetellisi

21.40 – Matmazel Dominiçi tarafından (tagannî) (soprano)

21.55 – Rasat Merkezi Raporu, Tahvilat ve Kambiyo, Nakit Borsası Haberleri.

22.05 – Orkestra

22.50 – Anadolu Ajansı Haberleri. (Telsiz, 1 Eylül 1927, n.10, sf. 10)

İstanbul Radyosu’nun 1927 Ekim Ayı Türk Mûsikîsi İcracıları ve Program İçerikleri

01-12 Ekim 1927 tarihleri arasında İstanbul Radyosu’nun yayın programına Telsiz Dergisi’nin 29 Eylül 1927 tarihli 14. sayısından, 13-26 Ekim tarihleri arası Vakit gazetesinden 27-31 Ekim tarihleri arası ise Telsiz Dergisi’nin 27 Ekim 1927 tarihli 16. sayısından alınmıştır.

1927 Ekim ayı süresince İstanbul Radyosu'nda görev alan hânende ve sazændeler şunlardır:

Hânendeler: Hikmet Hanım (hanende), Hadiye Hanım (hanende), Nezahat Hanım (hanende), Zahide Hanım (hanende), Nebile Hanım (hanende), Münir Nurettin Bey (hanende),

Sâzændeler: Mesud Cemil Bey (tanbur), Dürrü Bey (tanbur), Refik Bey (tanbur), Bedia Talat Hanım (ud), Fehime Refet Hanım (ud), Hayriye Hanım (ud), Vecihe Hanım (kanun), Naime Hanım (kanun), Selahattin Bey (nısfıye), Ruşen Ferit Bey (kemençe), Kemal Niyazi Bey (kemençe), Mustafa Bey (keman), Nigâr Galip Hanım (keman), Reşat Bey (keman), Ferruh Bey (keman), Bedriye Hanım (keman), Cemal Bey (piyano) ve Ziya Bey (santur).

1927 Ekim ayında Türk mûsikîsi programları Stüdyo Mûsikî Heyeti tarafından yapılsa da yukarıda ismini verdiğimiz hânende ve sâzændeler ikili, üçlü ve daha fazla sayıda bir araya gelerek radyoda Türk müziği icra eden farklı guruplar oluşturmuşlardır. Bu guruplara örnek olarak şunları gösterebiliriz;

1- Nebile Hanım (hanende), Hayriye Hanım (ud), Kemal Niyazi Bey (kemençe)

2- Hikmet Hanım (hanende), Bedia Talat Hanım (ud), Vecihe Hanım (kanun), Nigâr Galip Hanım (keman), Selahattin Bey (nısfıye)

3- Hayriye Hanım (ud), Nebile Hanım (hanende), Kemal Niyazi Bey (kemençe)

4- Münir Nurettin Bey (hanende), Refik Bey (tanbur)

5- Nigâr Galip Hanım (keman), Bedia Talat Hanım (ud), Hadiye Hanım (hanende), Vecihe Hanım (kanun), Selahattin Bey (nısfıye)

1927 Ekim ayında Stüdyo Mûsikî Heyeti çeşitli makamlarda "fasıl" programları yapmıştır. Bu fasıl programları ağırlıklı olarak şu makamlarda icra edilmiştir; Sûznâk, Muhayyer, Millî Yegâh (Sultânî Yegâh), Mâhûr, Hüzzâm, Hicâz, Kürdîli Hicâzkâr, Kürdî, Bestenigâr, Sûz-i Dil, Karcıgar, Acem Aşîrân, Rast, Ferahnâk, Hüseyinî, Yegâh, Segâh, Uşşak, Şehnâz, Nihâvend, Dilkeş-Hâverân, Şevkefzâ, Sûz-i Dil.

Bu fasıl programlarına 12 Ekim 1927 tarihinde yapılan fasıl icralarından birini göstermek mümkündür:

12 Ekim 1927 Telsiz Telefon Programı

Sûznâk Fashı

1- Pişrev

2- Âşık Oldum Sana Ey Gonca Dehen, Ali Efendi'nin (Tanbûrf)

3- Ey Beni Nice Dağlar Başında Böyle Efgan Edeyim, Hristaki Efendi'nin (Lavtacı Hristo)

4- Taksim: Aleko Efendi ve Aksaraylı Hafız Yaşar Bey tarafından

5- Şarkı: Atfetme Sakın Hançer-i Müjgânını Nâgâh, Tatyos Efendi'nin

6- Geçti Âlâm-ı Firâkın Cânıma, Tatyos Efendi'nin

21.10 – Anadolu Ajans Haberleri

21.20 – Stüdyo Mûsikî Heyeti

Şehnâz Faslı

1- Pîşrev

2- Şarkı: Etmedin Bir Lâhza İhyâ Hâtır-ı Vîrânımı, Dellalzâde İsmail Efendi'nin

3- Şarkı: Bir Nev-civane Dil Müptelâdır, Dellalzâde İsmail Efendi'nin

4- Taksim, Yorgo Efendi tarafından

5- Şarkı: Hem Aldattım Hem Aldandım, Merhum Ziya Bey'in

6- Longa

Stüdyo Mûsikî Heyeti dışındaki gurupların yaptığı programlara örnek olarak 7 Ekim 1927 tarihli radyo programını göstermek mümkündür.

Nebile Hanım (hanende), Hayriye Hanım (ud), Kemal Bey (kemençe):

1- Uşşak Pîşrevi, Kampos Efendi'nin

2- Şarkı: Ağyâre Nigâh Etmedğin Nâz Sanırdım, Rahmi Bey'in

3- Şarkı: Bu Dehrin Germ-ü Serdinden Gönül Bıktım Usandım Ben, Şevki Bey'in

4- İsfahân Şarkı: Canda Hasiyyet mi Var Sevdâ-yı Cânan Olmazsa, Hacı Arif Bey'in

5- İsfahân Şarkı: Kim Demiş Aklım Alan Cive-iCânan Oldu, Hacı Arif Bey'in

6- İsfahân Şarkı: Fesleğen Ektim Gül Bitti, Uşşak Şarkı: Gitti de Gelmeyiverdi, (İsmail Dede Efendi) (Telsiz, 29 Eylül 1927, n.14, sf. 10)

İstanbul Radyosu'nun 1927 Kasım Ayı Türk Mûsikîsi İcracıları ve Program İçerikleri

01-30 Kasım 1927 tarihleri arasında İstanbul Radyosu'nun yayın programına Telsiz Dergisi'nin 16., 17. ve 18. sayılarından alınmıştır.

1927 Kasım ayı süresince İstanbul Radyosu'nda görev alan hânende ve sazandeler şunlardır:

Hânendeler: Hadiye Hanım (hanende), Nebile Hanım (hanende), Nezahat Hanım (hanende), Münir Nurettin Bey (hanende), Hikmet Hanım (hanende), Nezahat Ferit Hanım (hanende), Zahide Hanım (hanende).

Sâzendeler: Bedia Talat Hanım (ud), Hayriye Hanım (ud), Fehime Hanım (ud), Vecihe Hanım (kanun), Naime Hanım (kanun), Dürrü Bey (tanbur), Refik Bey (tanbur), Mesud Cemil Bey (tanbur), Selahattin Bey (nısfıye), Kemal Niyazi Bey (kemençe), Ziya Bey (santur), Nigâr Galip Hanım (keman), Bedriye Hanım (keman), Cemal Osman Bey (piyano)

1927 Kasım ayında Türk mûsikîsi programları Stüdyo Mûsikî Heyeti tarafından icra edilmekle birlikte, yukarıda ismini verdiğimiz hânende ve

sâzendeler ikili, üçlü ve daha fazla sayıda bir araya gelerek radyoda Türk müziği icra eden farklı guruplar oluşturmuşlardır. Bu guruplara örnek olarak şunları gösterebiliriz;

1- Bedia Talat Hanım (ud), Nigâr Hanım (keman), Vecihe Hanım (kanun), Hadiye Hanım (hanende), Vecihe Hanım (kanun), Selahattin Bey (nısfıye)

2- Nezahat Ferit Hanım (hanende), Kemal Bey (Kemençe), Cemal Osman Bey (piyano)

3- Naime Hanım (kanun), Fehime Hanım (ud), Hadiye Hanım (hanende), Bedriye Hanım (keman)

Ayrıca, Ağyazar Efendi “Eğin havaları” ve Ovrik Efendi de “Dağı havaları” icra etmişlerdir. Kasım 1927 içerisinde “Şark Mûsikî Cemiyeti Talim Heyeti” de radyoda program yapmıştır.

1927 Kasım ayında Stüdyo Mûsikî Heyeti çeşitli makamlarda “fasıl” programları yapmıştır. Bu fasıl programları ağırlıklı olarak şu makamlarda icra edilmiştir; Hüzzâm, Acem Aşîrân, Hüseyinî, Hicâzkâr, Sabâ, Muhayyer Kürdî, Rast, Karcığâr, Mâhûr, Hicâz, Şedd-i Arabân, Şehnâz, Sûznâk, Uşşak, Muhayyer, Şevkefzâ, Ferahnâk, Nihâvend, Tâhir Bûselik, Segâh, Kürdîli Hicâzkâr.

Bu fasıl programlarına 23 Kasım 1927 tarihinde yapılan fasıl icralarını göstermek mümkündür:

19.00 – Stüdyo Mûsikî Heyeti

Rast Faslı

1- Pîşrev

2- Şarkı: Çeşm-i Cellâdın Ne Kanlar Döktü Kâğıthâne’de, Tatyos Efendi’nin

3- Şarkı: Bilse Bir Kere O Şûh Hâl-i Perîşânımızı, Ahmet Arif Bey’in

4- Taksim, Aleko Efendi ve Aksaraylı Hafız Yaşar Bey tarafından

5- Şarkı: Nihânsın Dîdeden Ey Mest-i Nâzım (Telsiz, 1 Ekim 1927, n.17)

Stüdyo Mûsikî Heyeti dışındaki gurupların yaptığı programlara örnek olarak 13 Kasım 1927 tarihli radyo programını göstermek mümkündür.

Telsiz Telefon 13 Kasım 1927 Programı

19.00 – 19.30 Hadiye Hanım (hanende), Naime Hanım (kanun), Fehime Hanım (ud), Bedriye Hanım (keman): Sûznâk Faslı

1- Sûznâk Pîşrevi, Leon Hancıyan Efendi’nin

2- Sûznâk Şarkı: Bir Günâh Ettimse Cânâ, Selanikli Ahmet Efendi’nin

3- Sûznâk Taksim: Kanun ile

4- Sûznâk Şarkı: Sensiz Geceler, Musa Süreyya Bey’in

5- Hicazkâr Şarkı: Açıl Ey Gonçe-i Sad Berg, Hacı Arif Bey’in

- 6- Sûznâk Şarkı: Be Bahçevan Ben Bahçemi Bellerim
- 7- Sûznâk Şarkı: A Benim Mor Çiçeğim
- 8- Sûznâk Saz Semâîsi: Tatyos Efendi'nin

Sonuç

Osmanlı'nın son devrinde ve Cumhuriyet döneminin ilk döneminde müziğin icra edildiği ve dinleyiciyle etkileşime girdiği mekanlar sınırlıydı. Mesela mehter konserlerini şehir meydanlarında, Alaturka namı verilen ince saz, konser salonları, okullar, evler, gazinolar ve lokantalar gibi mekanlarda dinleyicilerine ulaşabiliyordu. Batı müziği, yurt çapında çok yaygın olmamakla birlikte, özellikle Anadolu insanının çok tercih ettiği bir müzik türü olmaktan uzaktı. Halk müziği ise İstanbul'da daha çok kahvehaneler gibi halk tabakasının sıklıkla zaman geçirdiği mekanlarda icra edilir, Anadolu'da ise büyük oranda aşıklar yoluyla köy kahvehanelerinde ya da kına, düğün, sünnet gibi etkinliklerde köy halkının toplandığı mekanlarda icra edilirdi. Bu şekilde, şehirdeki müziğin sesi köylere, İstanbul'da icra edilen müziğin sesi ise Anadolu'ya ulaşamıyor, bunun tam tersine de imkân bulunmuyordu. Oysaki müzik sanatı toplumun her kesimini ilgilendiren ve hitabeden bir etkileşim sürecidir. Bu süreçte icra ne kadar çok alana yayılırsa etkileşim de o oranda artar. Besteci ürettiği eserini ne kadar çok dinleyiciye ulaştırırsa o kadar çok değer kazanır ve ürettiği müzik eseri o denli anlam kazanır. Fakat bu durumu tersine çeviren ve müzikle toplumu buluşturan bir icat olan Radyo, icra edilen müzik programlarının tüm yurt sathına yayılmasına vesile olmuştur.

İstanbul Radyosu, ilk programlı yayını 6 Mayıs 1927'de yapmıştır. İstanbul Radyosu'nun ilk dönemi olan 1927 yılında, programlarının yaklaşık %80'inin müzik yayınlarından oluşmuş ve bu yayınlardan %37,61'lik bir oranla en fazla Türk müziği yayınları yapılmıştır. Bununla birlikte %31,80 oranında Batı müziği yayınları, %8,03'lük oranla Caz müziği yayınları ve %1,68 oranıyla da Halk müziği yayınları yapılmıştır. Bu müzik türlerinin dışında toplamda %0,46 oranında tango, kanto ve havaiyen müzik türlerine yer verilmiştir.

İstanbul Radyosu'nun 6 Mayıs 1927'deki ilk programlı yayınında; Tanburî Dürrü Bey, Mustafa Bey (kanun), Kemeñeci Anastas, Kemanî Nubar (Tekyay), Udî Arşak Efendi, Hafız Kemal (hânende), Behçet ve Faruk Efendi'den oluşan Alaturka Saz Heyeti icrada bulunmuştur. İcra ettikleri eserler ile ilgili bir bilgi olmasa da İstanbul Radyosu'nun ilk Alaturka Mûsikî Saz Heyeti'nin bu mûsikîşinâslar olduğu kesindir.

Radyo'nun ilk klasik Türk mûsikîsi solo icrayı tanburuyla Mesud Cemil Bey, ilk halk müziği soloyu ise Tanburacı Osman Pehlivan icra etmiştir. Osman Pehlivan'dan hemen sonra ise ilk kez radyoda zurna sanatçısı olarak Hasan Tahsin Efendi yer almıştır. İstanbul Radyosu'nun ilk ud solosunu ise 07 Mayıs 1927'de Udî Neşet Bey gerçekleştirmiştir.

Radyo'nun 1927 yılına ait programlarda adı geçen ilk kadın Türk müziği icracısı udî Hayriye (Örs) Hanım, adı geçen ilk kadın tanburî Laika (Karabey) Hanım, adı geçen ilk kadın kemençeci Hadiye Şevki (Ötügen) Hanım, adı ilk geçen kadın kanunî Naime (Sipâhi) Hanım, adı geçen ilk kadın piyanist Vesamet Hanım (Türk mûsikîsi icralarında piyano eşliğı yapmıştır), ilk kadın kemanî İrfan Şekip Hanım, ilk adı geçen kadın hânende ise Nebile Hanım'dır. Radyo'nun 1927'deki yayınlarında ilk ve tek Armonyum çalan kadın sanatçı ise Neveser (Kökdeş) Hanım'dır.

İstanbul Radyosu'nun 1927 yılındaki Türk müziği icracıları şunlardır:

Hânendeler: Hikmet Hanım (Hikmet Rıza), Hadiye Hanım (Hadiye Hüseyin), Zahide Hanım, Nebile Hanım, Nezahat Ferit (Adula) Hanım, Bedriye Hanım, Süheyle Hanım, Fikriye (Şakrakses), Güzide Hanım, Hafız Kemal, Münir Nurettin (Selçuk) Bey, İshak Algazi Efendi, Hafız Kâmil Efendi Hânende Behçet Bey, Faruk Efendi, Hafız Sadettin (Kaynak) Efendi, Aksaraylı Hafız Yaşar Efendi, Adam Megamez, Hafız Kâmil Efendi, Ağyazar (Garabetyan) Efendi.

Sazendeler: Mesud Cemil (Tel) Bey (tanbur, viyolonsel, lavta, yaylı tanbur), Tanburî Dürrü (Turan) Bey, Laika (Karabey) Hanım (tanbur), Refik (Fersan) Bey (tanbur), Mustafa Bey (kanun), Naime (Sipahi) Hanım (kanun), Vecihe (Daryal) Hanım (kanun), Udî Arşak (Çömlekçiyen) Efendi, Udî Neşet Bey, Hayriye (Örs) Hanım (ud), Fehime Refet Hanım (ud), Şekip Memduh Bey (ud), Şeyh Cemal Efendi (ud), Münire Hanım (ud), Fahriye Hanım (ud), Cemal Bey (ud), Yorgo Efendi (ud), Bedia Talat Hanım (ud), Nuriye Hanım (ud), Münire Hanım (ud), Ovrık Efendi (lavta), Kemençeci Anastas, Ruşen Ferit (Kam) Bey, Kemal Niyazi (Seyhun) Bey (kemençe), Hadiye Şevki (Ötügen) Hanım (kemençe), Fahire Hanım (kemençe), Kemal Bahri Bey (kemençe), Aleko (Bacanos) Efendi (kemençe), Kemanî Nubar (Tekyay) Efendi, Reşat Bey (keman), İrfan Şekip Hanım (keman), Mustafa (Sunar) Bey (rebap, keman), Nigar Galip Hanım (keman), Ferruh Bey (keman), Bedriye Hanım (keman), Hicabi Bey (nısfıye), Fahrettin Bey (nısfıye), Selahattin Bey (nısfıye), Şemsettin Bey (nısfıye), Nuriye Hanım (şerare), Vesamet Hanım (piyano), Muhlis Sabahattin Bey (piyano), Cemal Reşit (Rey) Bey (piyano), Cemal Osman Bey (piyano) ve Neveser Hanım (Armonyum), Ziya Bey (santur) ve Neyzen Tevfik Bey (Ney).

Türk mûsikîsi programları Stüdyo Mûsikî Heyeti tarafından icra edilmekle birlikte, yukarıda ismini verdiğimiz hânende ve sâzendeler ikili, üçlü ve daha fazla sayıda bir araya gelerek radyoda Türk müziği icra eden farklı guruplar oluşturmuşlardır. Bu gurupların dışında Mesud Cemil Bey ve Neyzen Tevfik Bey sık sık solo icralar gerçekleştirmiştir. Ayrıca zaman zaman "Şark Mûsikî Cemiyeti Talim Heyeti" de radyoda program yapmıştır. Radyo'da Türk müziği icra eden guruplar arasında en çok bir araya gelen takımlara şu örnekler verilebilir;

- 1- Aleko Efendi (kemençe), Yorgi Efendi (ud), Ovrık Efendi (lavta), Aksaraylı Hafız Yaşar Efendi (hanende), Ağyazar Efendi (hanende).
- 2- Güzide Hanım (hanende), Dürrü Bey (tanbur).
- 3- Hikmet Hanım (hanende), Hadiye Hanım (kemençe), Naime Hanım (kanun), Fehime Hanım (ud).
- 4- Şark Mûsikîsi Cemiyeti azalarından: Nezahat Hanım (hanende), Reşat Bey (keman), Cemal Bey (piyano).
- 5- Nigâr Galip Hanım (keman), Bedia Talat Hanım (ud), Hadiye Hanım (hanende), Vecihe Hanım (kanun), Selahattin Bey (nısfıye)

İstanbul Radyosu'nun Türk mûsikîsi programları çoğu zaman "fasıl" şeklinde yapılmış ve ağırlıklı olarak aşağıda isimleri verilen makamlarda fasıl programları yapılmıştır;

Hicazkâr Faslı, Hicaz Faslı, Kürdîli Hicâzkâr Faslı, Acem Aşîrân Faslı, Sabâ Faslı, Nihâvend Faslı, Hüzâm Faslı, Tâhir Bûselik Faslı, Millî Yegâh (Sultânî Yegâh) Faslı, Sûz'nâk Faslı ve Segâh Faslı, Muhayyer Faslı, Hicâz Faslı, Rast Faslı, Bestenigâr Faslı, Karcıgar Faslı, Uşşak Faslı, İsfahân Faslı, Şehnâz Faslı, Yegâh Faslı, Aşkefzâ Faslı, Şedd-i Arabân Faslı, Ferahfezâ Faslı, Mâhûr Faslı, Hüseyinî Faslı, Ferahnâk Faslı, Kürdî Faslı, Sûz-i Dil Faslı, Dilkeş-Hâverân Faslı, Şevkefzâ Faslı, Hicâzkâr Faslı, Muhayyer Kürdî Faslı.

Fasıl programlarının dışında; Bimen Şen, Hacı Arif Bey, Musa Süreyya Bey, Selanikli Ahmet Efendi, Dellalzâde İsmail Efendi, Şevki Bey, Tatyos Efendi, Tanbûrî Ali Efendi, Hristaki Efendi (Lavtacı Hristo), Udî Ahmet Efendi, Doktor Şükrü Bey, Lemi (Atlı) Bey, Civan Ağa, Artaki (Candan) Efendi, Basmacı Abdi Efendi, Nikoğos Ağa, Ahmet Efendi, Sedat Bey, Ziya Bey, Faize Hanım, Münir Nurettin Bey, Tanburî Cemil Bey gibi bestekârların en sevilen şarkıları da Radyo'da icra edilmiştir.

Sözlü eserlerin yanı sıra; Leon Hancıyan Efendi, Tatyos Efendi, Kampos Efendi, Baytar Ağa, Sedat Bey, Osman Bey, Tanburî Cemil Bey, Nikolaki Efendi, Dilhayat Kalfa, Arşak Efendi, Ali Efendi, Ömer Efendi, Tanburî İsak Efendi, Muhiddin Bey gibi önemli bestekârların Saz eserleri de (Pîşrev, Saz Semâîsi vb.) Radyo'da icra edilmiştir. Bunların dışında "köçekçe havaları", "dağı" ve "divan" gibi formlara da yer verilmiştir.

Türk Müziği icralarının yanı sıra, zaman zaman halk şarkıları da icra edilmiştir. Bu icralar genellikle Tanburacı Osman Pehlivan tarafından yapılmakla beraber, Zurnazen Hasan Tahsin Efendi ve Zurnazen Arap Mehmet ve kavalcı Cemal Efendi de solo icralarda bulunmuşlardır. Cemal Efendi Radyo'da icrada bulunan ilk kaval sanatçısıdır. Bu solo icralar dışında Stüdyo Mûsikî Heyeti tarafından klasik Türk müziği sazlarıyla da halk şarkıları icra edilmiştir. Ayrıca, Ağyazar Efendi "Eğin havaları" ve Ovrık Efendi de "Dağı havaları" icra etmişlerdir.

Ayrıca "Millî Hanımlar Mûsikî Heyeti" adı altında kadın hânende ve sâzendelerden oluşan bir saz heyeti de oluşturulmuştur; Fahriye Hanım

(ud), Nigâr Hanım (keman), Hikmet Hanım (hanende), Fahrettin Bey (nısfıye).

1927 yılına ait radyo programları incelendiğinde, her ne kadar sınırlı oranda konferans ve derslere yer verilse de Radyo'nun bir eğitim aracından çok %80 oranında eğlence (müzik programları) ve haber ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda 1926'da Dârülelhan ve örgün eğitim kurumlarından Türk müziği eğitiminin kaldırıldığı bir dönemde Radyo'yu, Türk müziği icrası açısından önemli bir mecraya taşımış Türk müziğinin canlı kalmasını sağlamıştır.

Radyo ile Türk müziği yasağının delinmesine karşın, bu kez de icradaki kalite tartışılmaya başlanmış ve klasik icra yerine, piyasa tarzı icra popülerleşmeye başlamıştır. Bunda radyo sanatçıların ekonomik kaygıları nedeniyle gazinolarda çalışmalarının rolü büyüktür. Zira Radyo, ekonomik yetersizlikten dolayı sanatçıları maddî yönden tatminden çok uzaktı. Ekonomik kaygıyla hareket eden sanatçılar Radyo'dan kazandıkları ücretlerin çok daha fazlasını piyasadan kazanabiliyordu. Ayrıca Radyo'da sesini ve icrasını duyuran sanatçılar plak şirketleri tarafından büyük ilgi görüyor, plak satışlarından iyi bir gelir elde ediyorlardı. Dönemin radyo sanatçıların hemen hepsi taş plak piyasasına girmiş ve radyodan sonra plaklarda da seslerini dinleyicilere ulaştırmıştır. Plak piyasası ve radyo ayrıca bestekârların piyasa eserleri yazmalarını da teşvik etmiştir.

Dönemin taş plakları incelendiğinde o yıllardaki Türk mûsikîsi icralarının niteliği de net olarak görülmektedir. Her ne kadar piyasa tarzı okuyuş popülerleşmiş olsa da O dönem için Mesud Cemil Bey, Ruşen Ferit Kam, Dürrü Turan, Minür Nurettin Selçuk ve Sadettin Kaynak gibi klasik Türk mûsikîsinin yetkin isimlerinin Radyo'da yer almış olması ve klasik bestecilerin saz eserlerinin sıklıkla icra edilmiş olması dönemin dinleyicilerini tatmin edecek düzeyde olabileceği konusunda bir fikir vermektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- AKAGÜNDÜZ, Ümüt (2014). "Radyoculuğumuzun Cumhuriyet'in ilk Yıllarındaki Serüveni ve Telsiz Mecmuası". *Kebikeç*, S. 37, s. 359-386.
- Akşam Gazetesi (1927). Telsizle Konserler, *Akşam* 30 Mart 1927, numara: 24. s.1.
- AVRAS, İbrahim Sena (2108). "Türkiye'nin Radyo ile Tanışması ve Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi". *Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Derneği, International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, Volume 4 (Issue 2), s. 406-428.
- AZİZ, Aysel (2013). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı, Giriş*. "Yyy", Hiperlink Yayınları.
- CANKAYA, Özden (2015). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927 - 2000*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Cumhuriyet Gazetesi, (1927). *Radyo Programları*, 4. Sene, sayılar: 1101, 1102, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1111, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1127.
- Cumhuriyet, (1927). "Telsiz Telefon Program Tecrübeleri". *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 1927, sene 3, numara 1075, s. 3.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2015). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 31. b., Ankara: Aydın Kitabevi.
- İkdam Gazetesi, (1927). *Radyo Programları*. 34. Sene, sayılar: 10787, 10788, 10789, 10790, 10791, 10795, 10796, 10797, 10798, 10800, 10801, 10802, 10803, 10805, 10807, 10808, 10809, 10810, 10811, 10812, 10813, 10814.
- KAPTAN, Ali (2002). *1927'den Günümüze Anılarla Radyo - Televizyon*. İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur (1980). *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna: TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- KÜTÜKÇÜ, Tamer (2012). *Radyoculuk Geleneğimiz ve Türk Musikisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- SÖNMEZ, Veysel ve ALACAPINAR, Füsün G. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Telsiz, (1927). (30 Haziran 1927, no. 1- 7 Temmuz 1927, no. 2 - 14 Temmuz 1927, no.3 - 21 Temmuz 1927, no.4 - 28 Temmuz 1927, no.5 - 4 Ağustos 1927, no.6 - 11 Ağustos 1927, no.7 - 18 Ağustos 1927, no.8 - 25 Ağustos 1927, no.9 - 1 Eylül 1927, no.10 - 8 Eylül 1927, no.11 - 15 Eylül 1927, no.12 - 22 Eylül 1927, no.13 - 29 Eylül 1927, no.14 - 28 Ekim 1927, no.16 - 10 Kasım 1927, no.17 - 14 Kasım 1927, no.18)
- Vakit Gazetesi, (1927). *Radyo Programları*. 10. Sene, sayılar: 3509, 3510, 3511, 3512, 3513, 3514, 3515, 3516, 3517. 11. Sene, sayılar: 3518, 3519, 3520, 3521, 3522.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/list> (Erişim: 20.02.2019) Gazetelere Milli Kütüphane'nin Süreli Yayınlar bölümünden erişilmiştir.
- URL-2: <http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/list2.html#t> (Erişim: 01.02.2019) Telsiz Dergisine, Periodicals of Hakkı Tarık Us Collection'dan erişim sağlanmıştır. No: 2200, (HTU No. 1275),